

Naime, iste je 9. godine zapovjednik Var s trima legijama stradao u germanskoj klopki u Teutoburškoj šumi. Namamio ga je Arminije, poglavar germanskih Keruska, koji je ranije služio u rimskoj vojsci. Ljudstvo je pobijeno, Var se sam ubio. August je u Rimu malodušno vapio za izgubljenim legijama. Tiberije je s jednog bojišta morao otići na drugo i osigurati zapadne granice. Nakon tri je godine dovršio i taj zadatak, i mogao je 12. g. kršč. ere slaviti trijumfe za pobjedu na oba bojišta. *Preljepa Gemma Augustea* koja se čuva u Beču (Kunsthistorisches Museum) smatra se spomenikom njegova slavlja.

August se u sažetoj autobiografiji podičio da je Tiberijevim vojevanjem pomaknuo granicu rimske vlasti na Dunav. Potomstvo procjenjuje da su Rimljani prvotno namjeravali postaviti granicu na Labu i Dunav, a da su od toga odustali nakon katastrofe u Teutoburškoj šumi. Europa se 9. godine krščanske ere za mnoga stoljeća podijelila po tokovima Rajne i Dunava. Do njih je sve bilo podložno utjecajima rimske civilizacije. S druge strane dviju velikih rijeka barbarski je svijet nastavio živjeti uglavnom po vlastitim pravilima. Privremeni istak u Dakiji ostavio je duboki trag u današnjoj Rumunjskoj, a limes je propuštao poželjna duhovna i materijalna dobra u oba pravca. Pa ipak, bio je u svakom pogledu stvarna razdjelnica.

Panonsko-dalmatinski rat pridonio je Varovu porazu time što su iskusniji vojskovođe bili zauzeti u Dalmaciji. Podudaraju se i vrijeme i okolnosti dvaju zbivanja. Dva su tisućljeća prošla od godine kojom je završio jedan, a započeo drugi krvavi rat. U oba su barbari reagirali na rimski pritisak, a koristili su se vojnim znanjima koja su stekli ratujući za Rimljane. Oba su značajna stavka u kurikulumu dvojice velikih careva, Augusta i Tiberija. Prizori s istaknutim sudionicima ušli su u imaginarij rimske carske povijesti: stari August potresen i prestrašen u Rimu; Tiberije u punoj snazi i na vrhuncu sposobnosti na bojištima; sposobni i plemeniti dezidijatski Baton; vlastohlepni i izdajnički breučki Baton, neustrašivi i okrutni Arminije... Danas se to doimlje kao drevna junačka pripovijest. Drevni su je sudionici na obje strane doživljavali kao nadmetanje vlastitoga dobra i tuđega zla, prava i nepravde, reda i prevrata, kao borbu za prežitak vlastite opcije – i za to su podnijeli goleme žrtve. Obilježavajući dva tisućljeća od takvih događaja i rezimirajući rezultate povijesnih i filoloških istraživanja, nije se na odmet prisjetiti te jednostavne ljudske činjenice.

Ivan Knezović

“BELLUM BATONIANUM MM Rat protiv Batona: dvije tisuće godina”

**Znanstveno savjetovanje, Zagreb, Filozofski fakultet,
5 – 7. studenoga 2009.**

Od 5. do 7. studenog 2009. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu održano je znanstveno savjetovanje “BELLUM BATONIANUM MM – RAT PROTIV BATONA: DVIJE TISUĆE GODINA”, povodom dvijetisućite obljetnice završetka panonsko-dalmatinskog ustanka protiv rimske vladavine. Savjetovanje je organizirano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske i Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Izvršni organizator skupa je bio Centar za interdisciplinarno istraživanje stare povijesti pri Zavodu za hrvatsku povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Organizacijski odbor skupa činili su prof. dr. Bruna Kuntić-Makvić, predstojnik Katedre za staru povijest istog Odsjeka i po položaju predstojnik Centra, dr. sc. Alka Domić-Kunić, viši znanstveni suradnik Odsjeka za arheologiju Hrvatske Akademije znanosti i umjetnosti, doc. dr. sc. Hrvoje Potrebica s Katedre za prapovijesnu arheologiju Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Ivan Knezović, znanstveni novak pri Zavodu za hrvatsku povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Savjetovanje se sastojalo od znanstvenih i stručnih izlaganja pozvanih i prijavljenih predavača, aktivnih istraživača na matičnom području panonsko-dalmatinskog ustanka, u današnjoj Republici Hrvatskoj i Republici Bosni i Hercegovini. Ideja je bila da se prikaže aktualno stanje znanstvenih spoznaja i da se potakne stručna rasprava. Prema tematici i područjima znanstvenog djelovanja, izlaganja su podijeljena u četiri zasjedanja.

Tijekom prvoga zasjedanja 5. studenoga izlaganja su se temeljila na arheološkim izvorima iz prapovijesti, protohistorije i vremena uoči ustanka. Pregledna predavanja u jutarnjoj sesiji obuhvatila su razdoblje od brončanog doba i početka formiranja autohtonih etnija pa sve do ratnih operacija od 6. do 9. g. pos. Kr. Prvi je trebao govoriti prof. dr. Marin ZANINOVIĆ, redoviti profesor u miru

Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, o temi *Ustanak Batona i mi danas*. Nažalost, ugledni je znanstvenik iz zdravstvenih razloga morao izostati. Sažetak njegova priopćenja u materijalima skupa naznačuje kako bi teklo njegovo izlaganje. Sudionicima je sa svojstvenom energijom, premda preko posrednika, uputio i nekoliko načelnih istraživačkih preporuka. Kasniji predavači, mahom učenici prof. Zaninovića i zasigurno korisnici njegovih znanstvenih rezultata, često su se pozivali na njegove pouke sa studija i istraživačka postignuća. H. POTREBICA govorio je o *Nekim aspektima identiteta brončanodobnih i željeznodobnih zajednica na prostoru južne Panonije*. Upotrijebio je arheološku sliku prostora južne Panonije u kasnom brončanom i starijem željeznom dobu kao primjer na kojem je razložio kompleksnost pitanja identiteta prapovijesnih zajednica. Dr. sc. Marko DIZDAR, znanstveni suradnik Instituta za arheologiju u Zagrebu i mr. sc. Ivan RADMAN LIVAJA, viši kustos Arheološkog muzeja u Zagrebu, pripremili su kao koautori dva pregledna predavanja. M. Dizdar prezentirao je u prvoj sesiji prvo, *Protohistorijske zajednice na tlu sjeverne Hrvatske*, o odrazu etničkih zajednica ovoga područja uoči batonskog rata u arheološkim nalazima. Edin ŠAKOVIĆ, asistent na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli govorio je pod naslovom *Breuci u vrijeme panonsko – dalmatinskog ustanka* o matičnom području Breuka i o njihovoj ulozi u ustanku, s težištem na južnome dijelu breučkog teritorija u današnjoj Bosanskoj Posavini i u sjevernom pojasu Dinarskog gorja. Doc. dr. sc. Salmedin MESIHOVIĆ s Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu stavio je u priopćenju *Dezitijsko područje, politička organizacija, Baton i ciljevi ustanka* težište na definiranje i razgraničenje dezitijskog područja, iznio je tezu gdje je otpočela pobuna dezitijskog Batona i pretpostavke o političkoj i strateškoj organiziranosti ustanika. Darko PERIŠA, stručni suradnik Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, predložio je pod naslovom *Posljednja delmatska uporišta u batonskom ustanku* novu lokalizaciju ustaničkih uporišta Andetrija i Ardube. Prvu sesiju zaključio je dr. sc. Boris OLUJIĆ, izvanredni profesor na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, osvrtno na ulogu Japoda i njihova matičnog područja u batonskom ustanku (*Japodi i Bellum Batonianum*). Nakon svih priopćenja povelili su autori, ostali sudionici i slušatelji živu kolegijalnu raspravu koja se kretala cijelim rasponom od metodoloških načela do pojedinih istraživačkih problema.

U drugome zasjedanju 5. studenoga poslijepodne bili su uz arheološke izvore u žarištu pozornosti literarni izvori. Sesiju su otvorili koautori I. RADMAN

LIVAJA i M. DIZDAR preglednim priopćenjem *Arheološki tragovi rimskih osvajanja južne Panonije – panonski rat i Batonov ustanak* koje je prezentirao I. Radman Livaja. Prikazao je rimske vojne nalaze i ostave novca koji se približno mogu datirati između 12. g. pr. Kr. i 9. g. pos. Kr. Slijedila su problemska priopćenja. I. KNEZOVIĆ iznio je u skladu s prirodno-geografskim uvjetima slavonskog i posavskog prostora neke nove poglede na strategiju i područje vojnih operacija u prvome razdoblju batonskog ustanka (*Geografske i strateške odrednice panonskog dijela batonskog rata*). Doc. dr. sc. Siniša BILIĆ-DUJMUŠIĆ s Odjela za povijest Sveučilišta u Zadru dao je svoje viđenje lokacije i tijeka bitke za Andetriju (*Problematika bitke kod Andetrija*). Dr. sc. Ivana ISKRA-JANOŠIĆ, muzejska savjetnica Gradskog muzeja u Vinkovcima u miru i naslovni docent Sveučilišta u Osijeku, govorila je o uvjetima prapovijesnog i protohistorijskog napučivanja budućeg gradskog areala Cibala, te o ekonomskom usponu regije vezanom uz mrežu cesta i uz rimskodobni sustav plovnih rijeka i umjetnih kanala između Save i Dunava preko Bosuta, Vuke i drugih manjih vodotokova. (*Gospodarske prilike u regiji nakon rata i uloga Cibala*). B. KUNTIĆ-MAKVIĆ pokazala je priopćenjem *Povijesni podaci u škarama filološke kritike: primjer Veleja Paterkula* kolike razlike u tekstu latinskog izvora mogu nastati zbog rada prepisivača i filologa koji priređuju izdanja izvora. A. DOMIĆ-KUNIĆ govorila je o percepciji ustanka u središtu rimske države, te o posljedicama po njezin ustroj i granice (*GRAVISSIMUM OMNIVM EXTERNORVM BELLORVM POST PVNICA – Odras panonsko-dalmatinskog ustanka na raspoloženje i događaje u Rimu*). Mr. sc. Amela BAJRIĆ analizirala je i ocijenila prikaz ustaničkih vođa u antičkim literarnim izovima (*Baton, plemeniti protivnik*). U skladu s raznolikošću problematike, rasprava se vodila nakon svakog priopćenja.

Na kraju sesije prikazani su popratni materijali koje su sudionici skupa primili uz program i knjigu sažetaka. Mr. sc. Silvija PISK, voditeljica zbirke za povijest u knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, predstavila je rad grupe diplomanada stare povijesti koji su pod njezinim mentorstvom sastavljali bibliografiju batonskog ustanka (*Bibliographia Batoniana*). Jelena MAROHNIĆ, asistent na Katedri za staru povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu predstavila je zbirku odlomaka iz djela Veleja Paterkula gdje se spominju Ilirik, Dalmacija, Panonija i njihovi stanovnici, s podacima o inačicama u tekstu koje su pod njezinim mentorstvom iz različitih izdanja prikupile dvije diplomandice stare povijesti. Dr. sc. Danijel DŽINO sa Sveučilišta Macquarie u Sydneyu nije mogao osobno pribivati savjetovanju, pa je prema

sugestiji organizatora kao popratni materijal pripremio pregledni rad *Bellum Batonianum u novijoj literaturi engleskog govornog područja*. Materijalima skupa bile su priložene i kopije dva tiskana referentna članka (M. ZANINOVIĆ, „Breuci od Sirmija do Marsonije“ *OpuscArchaeol* 27, 2003; D. PERIŠA, Je li delmatsko područje presjekao rimski limes, *Archaeologia Adriatica* II, 2, 2008) i ispis izvornoga znanstvenog članka *Andetrij, rimsko vojno uporište – topografske odrednice* koji je mr. sc. Luka BEKIĆ iz Hrvatskog restauratorskog zavoda kao priopćenje na znanstvenom prezentirao i predao u tisak 2006. godine, no još nije objavljen.

Treće zasjedanje u petak 6. studenog prije podne bilo je posvećeno odjecima, ocjenama i prikazima ustanka dvojice Batona u kasnijim povijesnim djelima i u likovnim umjetnostima. Doc. dr. sc. Hrvoje GRAČANIN s Katedre za svjetsku povijest u srednjem vijeku Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu istražio je pokazuju li karoliniški zapisi o Ljudevitovu ustanku podudarnosti s rimskim opisima Batonova rata (*BELLUMBATONIANUM I BELLUM LIUDEWITICUM: dodirnice i razilaznice*). B. KUNTIĆ-MAKVIĆ pokazala je kako se hrvatski povjesničari - latinisti odnose prema batonskome ustanku. Istaknula je njihove slavenske etimologije za imena istaknutih sudionika i ubikacije značajnih utvrda. Prof. dr. Robert MATIJAŠIĆ sa Sveučilišta u Puli opisao je i usporedio kako su prvaci hrvatske historiografije na kraju 19. i početku 20. st. prikazivali batonski ustanak (*Mnoge bitke biše, mnoge poraze pretrpiše, ali još više krvi oni proliše – Tadija Smičiklas i Ferdo Šišić o batonskom ustanku*). Ravnatelj Arheološkog muzeja u Zagrebu Ante RENDIĆ-MIOČEVIĆ prikazao je *Brončane aplikе prsnog remenja s konjaničkog kipa iz Starigrada*. Nalaz je pohranjen u Beču u Kunsthistorisches Museum, te je slabije poznat domaćoj znanstvenoj javnosti. Temeljem komparativnoga materijala identificirao je likove s aplika kao tipske sudionike rimskog trijumfa. S obzirom na mjesto nalaza trebalo bi ih prije povezivati s rimskim ratovanjima u Iliriku, pa i s batonskim ustankom, nego li s kojim drugim ratnim kontekstom. Znanstvena novakinja Inga VILOGORAC BRČIĆ s Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu prikazala je dvije grafike koje je češki slikar K. Swoboda po narudžbi Lj. Gaja izradio za njegovu Dogodovštinu Ilirije Velike koja je ostala u rukopisu. Ilustracije se podudaraju s određenim sekvencijama Gajeva teksta, pa odatle i naslov priopćenja *‘Iliria prigne zatilak svoj pod oholi jaram Tiberiov’ – Viđenje Lj. Gaja i K. Swobode 1846. godine*. Prva je zrcalna preslika poznate Augustove game, a druga prikazuje pad Ardube. Treću sesiju zaključio je Danijel RAFAELIĆ, filmski arhivist iz

ZNANSTVENO SAVJETOVANJE

BELLUM BATONIANVM MM

RAT PROTIV BATONA: DVIJE TISUĆE GODINA

5 - 7. STUDENOGA 2009.

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
I. LUCIĆA 3
www.ftzg.hr/pov

Organizator: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Pozzola za povijest

Hrvatskog filmskog arhiva pri Hrvatskom državnom arhivu, izloživši kako su se među talijansko-jugoslavenskim koprodukcijama šezdesetih godina 20. st. našli i filmovi o panonsko-dalmatinskom ustanku i rimskom porazu u Teutoburškoj šumi, oba snimana i u Jadran filmu u zagrebačkoj Dubravi. Priopćenje *BELLVM BATONIANVM* i talijanski b-spektakl *All'ombra delle aquile Ferdinanda Baldija* (1966.) ujedno je najavilo večernju projekciju oba filma. Prvi dio programa 6. studenog dovršen je obilaskom stalnog postava antičke zbirke Arheološkog muzeja u Zagrebu pod vodstvom A. Rendića-Miočevića i I. Radmana Livaje.

Poslijepodnevni rad započeo je projekcijom filma "All'ombra delle aquile" (U sjeni orlova). Zatim su prof. dr. Neven BUDAK s Odsjeka za povijest i prof. dr. Marina MILIĆEVIĆ-BRADAČ s Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu predstavili knjigu R. MATIJAŠIĆA "Povijest hrvatskih zemalja u antici do cara Dioklecijana" u izdanju kuće Leykam international iz Zagreba. Film o rimskom porazu u Teutoburškoj šumi "Il masacro nella foresta nera" (Pokolj u Crnoj šumi) mogao se fakultativno pogledati nakon promocije. Time je završena četvrta sesija skupa.

Stručni dio programa završio je u subotu 7. studenog posjetom Sisku, antičkoj Sisciji, gdje je Tiberije okupio snažnu vojsku za konačni obračun s ustanicima. Pod vodstvom Tatjane LOLIĆ iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu Ministarstva kulture Republike Hrvatske sudionici savjetovanja su obišli prezentirani dio gradskih bedema pri rimskim južnim vratima i lokalitet Sv. Kvirina koji se istražuje i priprema za prezentaciju u okviru projekta *Siscia in situ*. Stalnim postavom Gradskog muzeja i sisačkim Starim gradom provela ih je Iskra BAČANI, kustos arheološke zbirke. Time je završen stručni dio programa. Uz ručak podno stare sisačke utvrde sudionici su još primili prve naputke o predaji radova za zbornik savjetovanja.

Petra Radić

Academia Homerica 2009.

Academia Homerica je međunarodni ljetni program europskog udruženja klasičnih filologa *Euroclassica* kojemu je cilj približiti homerski svijet današnjoj publici. Prošle je godine cijela manifestacija održana na grčkome otoku Hiju. Kako se radi o međunarodnome projektu, pristigli su ljudi iz najrazličitijih dijelova svijeta, no ponajviše iz Europe. Većina njih povezani su s Homerom preko klasičnog obrazovanja, a neki od njih su i profesori klasičnih jezika koji predaju na fakultetima ili u srednjim školama. Dvoje učenika, meni i mog kolegu Lea Beslaća, povela je profesorica Koraljka Crnković (Privatna klasična gimnazija) kao predstavnike iz Hrvatske. Prva stanica na našem putu bio glavni je grad Grčke, Atena, a nakon toga smo brodom krenuli prema otoku Hiju gdje smo proveli slijedećih 10 dana. Sudionici su bili podijeljeni u dvije skupine. Prvu skupinu su činili studenti koji su se isključivo bavili prevođenjem i razumijevanjem određenih dijelova Homerovih epova, dok su ostali sudjelovali u kongresu koji je bio sastavljen od brojnih predavanja. Sva predavanja imala su jednu zajedničku temu, a to je, naravno, bio Homer.

Među predavačima bilo je Grka, ali i stranaca koji dijele zajedničku ljubav prema grčkome jeziku i njegovoj povijesti. Budući da sam se nalazila u

